

Znamenitosti:

- [Slika "Bitka kod Sente" Ferenc Aizenhuta](#)

BITKA KOD SENTE 1697

U ratu Austrije sa Turcima 1697, kao i ranijih godina, banatsko i bačko vojište prema svojim geografsko-strategiskim odnosima, vazda su bili u uzajamnoj vezi, iako su razdvojeni većom rekam, kao što je Tisa. Kretanjem operativnih jedinica sa severa na jug, ili obratno, ma kojim od dva vijišta, jako se izlaže opasnostima njihov bok, od strane susednog vojišta, dok i ono ne bi bilo očišćeno od neprijateljskih trupa. Prelazi preko Tise južno od Segedina najpogodniji su u strategskom i taktičkom pogledu: kod Stare Kanjiže, Sente, Bečeja i Titela.

Prelaz kod Sente od naročitog je značaja, dovodeći u vezu, pored ostalih, pravce sa banatskog vojišta naročito od Temišvara, sa pravcima na bačkom vojištu. Blaga visoravan zapadno od Sente iznad Tise na desnoj obali, prirodna je dopuna mostobrana, koji bi se spremio za odbranu ovoga prelaza preko Tise.

Prelaz Tise kod Bečeja u svim operacijama, imao je vrlo znatnu ulogu u vezi bačkog i banatskog vojišta. Ovaj je značaj još potenciran u strategiskom pogledu, zbog bačkog kanala, koji se proteže sredinom bačkog vojišta.

Isto je tako veoma istaknutu ulogu uvek imao i prelaz preko Tise kod Titela. Strategiska važnost Titela, naročito se isticala njegovim položajem na donjoj Tisi u blizini Dunava, na operativnim pravcima kojima su se kretali Turci iz okoline Beograda, ratujući sa Austrijom.

Imajući u vidu operativnu važnost i uticaj, ovladavanjem Banata i Bačke, neprijateljske vojske uvek su težile, da te krajeve što pre zauzmu, i posedanjem njihovih centara, da se tako učvrste imajući obilne izvore u hrani, stoci i drugim vojnim potrebama, tako neophodnim za izdržavanje velikih operativnih trupa.

U ratovima koje je Turska vodila u 17. veku, naročito su se kao vojskovođe istakli veliki veziri iz porodice Ćuprilića, od kojih su najveću slavu dostigli, veliki vezir Muhamed Ahmed i Mustava Ćuprilić. Oni su turskoj carevini izvrsno poslužili u najteža vremena.

U ratu sa Austrijom veliki vezir Mustafa Ćuprilić imao je znatan uspeh. Potiskujući austrisku vojsku, povratio je Beograd sa drugim mestima na Savi, do koje je pomakao granicu Turske prema Austriji. Ali ga sreća do kraja ne posluži. U bitci kod Slankamena 1691. turska vojska pretrpela je najveći poraz. Pored vrlo velikih gubitaka u ovoj bici poginuo je veliki vezir Mustafa.

Docnije, 1695. kada je došao na sultanski presto Mustafa II, prilike su se u Turskoj izmenile. On je pošao tragom svojih ranijih predaka, velikih osvajača. Ratoboran i lično hrabar, stavio je na čelo svoje vojske i proveo je u rat protiv Austrije. "Poći ću primerom svojih velikih predaka, - govori Mustafa - koji su lično vodili Turke u boj, a nisu upućivali samo vezire u rat sa neprijateljima".

Sultan Mustafa sa velikom vojskom prešao je preko Dunava, zauzeo Lugoš i druga mesta. U bitci 21. septembra 1695. Mustafa razbije austrijsku vojsku, kojom je komandovao istaknuti i hrabri đeneral Veteran, koji je, i sam ranjen, pao u ropstvo i pogubljen. Turci su zaplenili 40 topova, mnogo hrane i vojne opreme.

Ova je pobeda visoko uzdigla ime sultana Mustafe u osmanlijskoj carevini i podržavala njegove verne u silnoj nadi za dalje pobedonosne uspehe.

Vrhovni komandant austrijske vojske u Ugarskoj 1695. bio je kurfist saksonski Fridrih Avgust II. Njegove trupe od 8.000 vojnika, pojačale su sastav ove vojske. Fridrih Avgust slabo je poznao načela ratovoćstva, a ostalim svojim osobinama nije pridobijao potčinjene komandante đenerale, niti je stekao glasa i ljubavi kod svojih vojnika.

U ovako ozbiljnim prilikama sazivan je ratni savet u Beču. Iznašani su razni predlozi u pogledu budućih operacija. Na ovom saveetu, ličnosti najvećega autoriteta behu: Ludvig Badenski i graf Staremberg. Tu je bio i mladi, već na glasu vojskovođa princ Evgenije Savojski. Njegov predlog u savetu bio je: da se od Turaka zauzme Beograd, kao veoma važan objekt za odbranu Ugarske, a posle toga sa manje pregnuća ovladaće se i Temišvarom. Mišljenje i predlog Evgenijev primljeni su u savetu. Još su najviđeniji pretstavnici saveta Ludvig Badenski i graf Staremberg predložili na najvišem mestu, da se Evgenije Savojski postavi za glavnog komandanta u vojsci kurfista Avgusta Saksonskog, što je izvršeno.

Postavljanje princa Evgenija na ovaj visoki komandantski položaj, primljeno je sa najvećim oduševljenjem od svih đenerala, starešina i celokupne vojske, jer je još tada Evgenije bio na velikom glasu, voljen i poštovan u vojsci; ljubljen od svojih vojnika, jer se o njima uvek očinski starao.

Kako se uskoro, kurfirst Fridrih Avgust izabran za kralja poljskog, car Lepopold II postavio je na njegovo mesto za vrhovnog komandanta vojske princa Evgenija Savojskog.

Kada se početkom avgusta 1697. saznalo, da je u Beograd stigao sultan Mustafa II sa velikom vojskom, i da su Turci podigli mostove na Dunavu i Savi, princ Evgenije krenuo se sa vojskom k Varaždinu, i zaustavio se kod Kovilja. Turska vojska kod Beograda iznosila je oko 130.000 vojnika.

Na austrijskoj strani držalo se, da će Turci preći preko Save i uputiti se Varadinu. Međutim to se nije dogodilo.

Ispod Beograda kod Višnjice Turci predoše Dunav i kratahu se u pravcu titela. Prema ovakvoj situaciji princ Evgenije naredio je đeneralu Nehemu, da drži Titel sa 8 bataljona i 8 eskadrona; dva puka je rasporedio za odbranu pored Tise. Kako je iz Erdelja pristizalo osam pukova, pod komandom grafa Rabutina, Evgenije se krene uz Tisu da se za ovim trupama sjedini.

Pošto su Turci sa velikom snagom nadirali Titelu i prešli Tisu, đeneral Nehem svoje trupe koncentrisao je kod Varadina. Princ Evgenije, po sjedinjenju sa vojskom Rabutina, kretao se Varadinu, i uspeo je da odbije delove Turske vojske od mostova na Sentomašu i Sirigu. Po tom 24. avgusta (po s. k.) on je sa delom svoje vojske bio na rimskim šančevima spram Jarka a ubrzo zatim u neposrednoj blizini glavne turske vojske.

Đeneral Nehem, po prikupljenim dotadanjim izveštajima, obavestio je princa Evgenija da sultan Mustafa sa svojom vojskom, nadirući Tisom, teži Segedinu, čija je posada neznatna, te da po lakom zauzeću ovog mesta produži kretanje ka Erdelju.

Princ Evgenije ubrza kretanje svoje vojske i 29. avgusta (po. s. k.) stigao je kod Bečeja, gde sazna da su se Turci zaustavili kod Sente. Brza izviđanja, koja je odmah preduzeo dadoše mu odličan rezultat. Odaslato izviđačko odeljenje, u kome su bili Srbi vojnici, zarobilo je jedno odeljenje turskih izviđača, u kome je bio Džafer paša. Pod pritiskom, kao zarobljenik, ovaj je paša saopštio sultanovu odluku, da s vojskom pređe Tisu i požuri pravcem k Temišvaru.

Princ Evgenije Savojski, kao u ranijim ratovima i sada je potvrdio svoj visoki talenat u vojskovođenju. Pošto ga je delom konjice, ojačane artiljerijom, lično krenuo, da što pre stigne u blizinu neprijatelja i sam se orijentiše o situaciji, on se zaustavio na 4 do 5 kilometara od Sente. Kada je uskoro po tom proverio dobivene podatke i lično se orijentisao o mesnim prilikama i neprijatelju, princ Evgenije bio je ubeđen, da u ovom slučaju vreme ima presudnu ulogu. Smelo i odlučno rešio se, da energično i što pre preduzme napad na sultanovu vojsku kod Sente, na suprot odluci, koju je primio iz Beča: da sa Turcima, ni u kom slučaju ne upušta u odsudnu borbu, zbog vrlo teških prilika u kojima se Austrija nalazila, te ne bi mogla da formira novu vojsku, ako bi Evgenijeva pretrpela poraz.

Princ Evgenije naredio je, da se njegova vojska prikupi kod Sente, odlučno rešen da pređe u napad na Turke, pre no što oni pređu Tisu, jer su samo nekim delom Turci bili prešli preko Tise.

U cilju zaštite prelaza na levu obalu Tise, Turci su izradili vrlo jak Mostobran sa visokim nasipima, ojačan palisadima rovovima i drugim zaštitnim sredstvima.

Ali sultan Mustafa i njegove vojskovođe, polažući svi nadu u jaka utvrđenja kao pri opsadi, učinili su grešku, koja ih je vrlo skupo stala; oni su prenebegli oprezu i odbranu u sferi potrebnoj ispred utvrđenja, živom snagom, koja bi ofanzivno dejstvovala protiv Austrijanaca, u toliko pre, što je sultan raspolagao znatno jačom snagom.

Kada je svoje trupe prikupio, princ Evgenije, izvršio je napad na Turke kod Sente 11. septembra (po n. k.). Do dva sata po podne ovoga dana, on je završio raspored svoje vojske za napad. Na desnoj obali Tise, prema utvrđenim Turcima, desno krili austrijske vojske oslanjao se na strmu obalu Tise. Komandant ovoga krila bio je đeneral Sigbert Hajster. Levo krili kojim je komandovao đeneral Staremborg protezao se ravnicom do Tise. Pod Staremborgovom

komandom bili su u najvećem broju Srbi vojnici. Komandant centra austrijske vojske bio je princ Komersije, koji je iz mladosti drugovao sa Evgenijem. I princ Evgenije nalazio se na centru svoje vojske, gde je artiljerijom komandovao stari đeneral Berner, oprobani i na glasu ratni komandant, kao što su bili i đeneral Hajster i Staremborg. Sa Evgenijem na centru nalazili su se grofovi Rabutin i Rajs.

Do 4 sati po podne sve su pripreme bile završene. Kako je u ovo doba godine dan već bio kraći, jer do zahoda sunca nije bilo više od dva sata, princ Evgenije naredi da otpočne napad.

Sva artiljerija princa Evgenija, dobro postaljena, otvorila je paklenu vatru protiv Turaka u mnogobrojnim opkopima. On aih je tukla poraznom unakrsnom vatrom. I Turci su svojom artiljerijom neprestano tukli napadače, ali je sa austrijske strane vatra ipak bila nadmoćnija. Austriska pešadija otpočela je borbu puščanom vartom. Turci su od silne koncetrične vatre pretrpeli velike gubitke u ljudstvu, a opkopi su im na više mesta bili znatno oštećeni.

Sada je princ Evgenije naredio komandantu levog krila, energičnom i odvažnom đeneralu Staremborgu, da sa svojim trupama krene suvim peskovitim koritok Tise i Turcima s leđa prodre u unutrašnjost opkopa. Komandantima desnog krila i centra naredio je da u svojim pravcima krenu i izvrše odsudan juriš.

Austrijanci su jurišem prodrli u turske opkope. Nastala je užasna borba prsa u prsa. U ovom strahovitom okršaju, pored sve njihove žilave otpornosti, Turci su podlegli. Njihov je poraz neizmeran. Tisa sva krvava, nosila je bezbrojne leševe izginulih boraca.

Bitka kod Sente, čije su posledice od ogromnog značaja završena je sa zalaskom sunca.

Sultan Mustafa II jedva je živ umakao Temišvaru. Na bojištu je ostalo 20.000 turskih leševa, 10.000 podavilo se u Tisu i mačarima. Među poginulima su bili: velik vezir Mohamed, ostala četiri vezira, dvadeset paša i petnaest velikih begova.

Sem znatnog novca, od tri miliona groša, Austrijanci su imali ogroman plen. Pored sve teške artiljerije zaplenili su: 60.000 kamila, 9.000 kola, 1.500 bilova, 700 konja.

Bitka kod Sente bila je prva, koju je princ Evgenije Savojski izvojevao kao samostalan vrhovni komandant austrijske vojske. Ona ga je uzvisila u najveće vojskovođe 17. veka.

Poraz Turaka kod Sente, a malo docnije i kod Beograda, početak su vidnog opadanja dotadanjeg prestiža osmanlijske carevine i njene vojničke snage. Posle Sente `Karlovačkim mirom` ovo se već ocrtava.

Pritešnjena događajima Turska je pristala na posredovanje Engleske, koje se rezultovalo u `Karlovačkom miru`. Turska je priznala zauvek načelo intervencije od strane dezinteresovanih sila. Posle toga ugovorom Austriji pripade Erdelj i Ugarska severno od Maroša i zapsdno od Tise sa većim delom Slavonije. Poljskoj je povraćena Ukrajina i Podolija. Rusija je dobila grad Azov sa bliskom okolicom. Mleci su zadržali Moreju i Dalmaciju.

A drugoj velikoj pobedi princ Evgenije nad Turcima i zauzeću Beograda 1717. sledovao je `Požarevački mir` 1718. opet posredovanjem Engleske. Ovim je mirom Austrija dobila i ostali deo Ugarske. Severna granica Turske postavljena je onako, kako je uglavnom i ostala do `Berlinskog ugovora` 1878.1)

Đeneral Iv. S. Pavlović

1) Za raspravu poslužili su mi: Moje beleške o Banatu i Bačkoj; Die Welt in Waffen I. von Berneck; Istorija Turske Carevine od Stanleja Len - Pula, u prevodu Čede Mijatovića; Ilirsko Tropolje od Dragaševića.